

«Τίργιε μι Κομπίν Σκιπετάρ».
Μια διακήρυξη προς το αλβανικό έθνος του 1877.
Ανθρωπολογική ανάγνωση

Βασίλης Νιτσιάκος
Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
bnitsiak@uoi.gr

Abstract

This paper deals with a declaration to the Albanian people by the so called “Macedo-aromunian” movement, being a pro-Romanian quasi-national attempt of a group of ethnically Vlachs to create an autonomous initially form of state, which would be finally annexed to the Romanian national state. The approach is an anthropological one using the theory of nationalism as well as the notion of ethnicity within the historical context of transition from the multi-ethnic ottoman empire to the modern national states.

Keywords: *Βλάχοι, Αλβανοί, Εθνικές ταυτότητες, εθνοτικές ομάδες, οθωμανική αυτοκρατορία, εθνικά κράτη.*

Θα ήθελα να ξεκινήσω με δύο θεωρητικού τύπου παραδοχές:

α) Είναι κοινότυπη η άποψη ότι το παρελθόν καθορίζει το παρόν. Θα μπορούσαμε, ωστόσο, να υποστηρίξουμε και το αντίστροφο, ότι δηλαδή το παρόν καθορίζει το παρελθόν, με την έννοια ότι αντιλαμβανόμαστε και χρησιμοποιούμε το παρελθόν με βάση τις ανάγκες του εκάστοτε παρόντος.

β) Στο πλαίσιο της ιδεολογικής και ευρύτερα της πολιτικής χρήσης του παρελθόντος, κατά κανόνα, προβάλλουμε με έναν ανιστορικό τρόπο κατηγορίες και εννοιολογικά εργαλεία του παρόντος στο παρελθόν. Ιδιαίτερα στα εθνικά αφηγήματα, τα οποία, ορθά χαρακτηρίζονται και «μυθιστορίες», κατά κανόνα, το παρελθόν δεν επενδύεται απλά με μυθικά στοιχεία, αλλά επινοείται με έναν τρόπο που το έθνος να φαντάζει όσο γίνεται πιο αρχαίο και όσο γίνεται πιο ένδοξο αλλά και ένα συλλογικό υποκείμενο που θυματοποιείται, πεθαίνει και ανασταίνεται από τις στάχτες σαν τον φοίνικα ή κοιμάται για αιώνες ολόκληρους και ξαφνικά αφυπνίζεται και «ξανά προς τη δόξα τραβά».

Στο πλαίσιο ενός τέτοιου θεωρητικού προβληματισμού, μιας ανάλογης υπόθεσης εργασίας, προσπαθώ το τελευταίο χρονικό διάστημα να προσπελάσω και να αναγνώσω με ανθρωπολογικό μάτι μια σειρά ιστορικών κειμένων που αφορούν εθνογενέσεις στα Βαλκάνια. Τελεί, ήδη υπό δημοσίευση ένα άρθρο μου σχετικό με τη διακήρυξη του Ίλιντεν, όπου τεκμηριώνω την άποψη ότι η συγκεκριμένη εξέγερση είχε κατ' εξοχήν κοινωνικό περιεχόμενο και εκ των υστέρων επενδύθηκε με εθνικό στο πλαίσιο του εθνικού αφηγήματος περί μακεδονικού έθνους και μάλιστα γιορτάζεται η μέρα της εξέγερσης στο Κρούσοβο, ένα Βλαχοχώρι, σαν εθνική εορτή στη σημερινή Βόρεια Μακεδονία, καθιερωμένη από τις απαρχές της διαδικασίας της εθνογένεσης.

Στην παρούσα εισήγηση θα προσπαθήσω να αναγνώσω ανθρωπολογικά ένα άλλο εξίσου ενδιαφέρον κείμενο-διακήρυξη, της ίδιας περίπου περιόδου (τέλος 19^{ου} αιώνα), που αφορά το αλβανικό εθνικό κίνημα αλλά εκπορεύεται από μια κίνηση Βλάχων που αυτοαποκαλούνταν «Μακεδονο-βλάχοι».

Προτού περάσουμε στο ίδιο το κείμενο, θα ήθελα να αναφερθώ σε αδρές γραμμές στο ιστορικό πλαίσιο, για να μπορέσουμε να

αντιληφθούμε τόσο την ύπαρξή του όσο και το περιεχόμενό του. Μιλάμε, λοιπόν, για τη μακρά σχετικά περίοδο μετάβασης από την πολυεθνική οθωμανική αυτοκρατορία στα έθνη-κράτη, από τις εθνοθηρσκευτικές ομάδες, τα μιλλέτ, στα νεωτερικά έθνη. Με άλλα λόγια, αναφερόμαστε στο γνωστό ως «Ανατολικό ζήτημα».

Σ' αυτή την ιστορική διαδικασία, τη μεταιχμιακή, προκύπτει, ανάμεσα στ' άλλα, ίσως ως κυρίαρχο φαινόμενο, ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα (ανα)γεννώμενα έθνη, τόσο για την εμπέδωση της παρουσίας τους ως πολιτειακών οντοτήτων και διακριτών ταυτοτήτων, όσο και για την κατοχύρωση «ζωτικού χώρου». Έτσι, μετά τις πρώτες επαναστάσεις, της ελληνικής και της σερβικής, και την αντίστοιχη σύσταση των συγκεκριμένων εθνικών κρατών, προκύπτουν και άλλα εθνικά κινήματα με ανάλογες διεκδικήσεις κρατικής υπόστασης και «ζωτικών χώρων», δηλαδή εδαφικών επικρατειών. Σημειωτέον, ότι σε αυτή τη διαδικασία προκύπτουν τα ιδιαίτερα εθνικά αφηγήματα σε σχέση με την καταγωγή, αλλά και οι αποσχιστικές τάσεις από το Οικουμενικό Πατριαρχείο ορθόδοξων εθνοτήτων λόγω της ταύτισής του με τον ελληνισμό, όπως η ανάγκη εγγραμματισμού των πληθυσμών και εγγραφισμού των γλωσσών με την παράλληλη παραγωγή εθνικής λογοτεχνίας. Στο πρώην ρουμ μιλλέτ, λοιπόν, προκύπτουν χωριστικές τάσεις, που στοχεύουν κατά βάσιν στον απεγκλωβισμό των υπολοίπων εθνοτήτων από την ηγεμονία του ελληνισμού, που κυριαρχούσε λόγω της διάδοσης της ελληνικής παιδείας αλλά και της «πριμοδότησής» του από το Οικουμενικό πατριαρχείο. Δεν διεκδικούν, κατά συνέπεια, μόνον πολιτειακή υπόσταση και έδαφος αλλά και καλλιέργεια της γλώσσας και της λογοτεχνίας με την ίδρυση σχολείων και εισαγωγή της γλώσσας τους στη θεία λειτουργία (Mazower 2002, Νιτσιάκος 2022).

Ας δούμε, λοιπόν, το συγκεκριμένο κείμενο, την προκήρυξη προς το αλβανικό έθνος, που γράφτηκε, σύμφωνα με τον Victor Berard, ο οποίος μας την παρέδωσε κιόλας, από τον Απόστολο Μαργαρίτη, αρχηγό, τρόπον τινά, του αυτοαποκαλούμενου Μακεδονο-βλαχικού κινήματος σε συνεργασία με τον καθολικό κληρικό Φαβεριάλ στη ρουμανική και αλβανική γλώσσα το 1877 (V. Berard, 1987). Θυμίζω ότι βρισκόμαστε δυο χρόνια πριν τη Λήγκα της Πρισρένης (1879), που θεωρείται

η κορύφωση των διεργασιών για την επίσημη έναρξη διεκδίκησης κράτους εκ μέρους των Αλβανών (Clayer 2009, Skendi 1967).

Για λόγους οικονομίας του κειμένου δεν θα παραθέσω ολόκληρο το κείμενο, αλλά χαρακτηριστικά αποσπάσματα, τα οποία θα προσπαθήσω να σχολιάσω με βάση μια ανθρωπολογική ανάγνωση.

«Αλβανοί, αδελφοί,

Όλοι σας γνωρίζετε σε ποιο βαθμό καλλιέργειας έχει ανυψωθεί η Ευρώπη. Λάμπει σαν τον ήλιο, πλημμυρίζοντας με το φως της το σύνολο της υδρογείου, με τις επιστήμες, τις τέχνες, το εμπόριο, τη βιομηχανία και, κυρίως, με τους νόμους της και το φιλελευθερισμό τους. Βρισκόμαστε στο 19^ο αιώνα, τον αιώνα που είδε κάθε λαό και κάθε έθνος να ξυπνά από το λήθαργο, όπου τον είχαν ρίξει σκοτάδια αιώνων· δύσκολα θα βρεις σήμερα ένα λαό που να μη σηκώνει ψηλά το μέτωπο με περηφάνεια, να μη διακηρύσσει τα δικαιώματά του ενώπιον του Θεού και ανθρώπων. Εμείς, μόνο εμείς, οι Αλβανοί, κοιμόμαστε ακόμη τον ύπνο το θανατερό. Εμείς, τα τέκνα των παλαιών Πελασγών, οι πρώτοι κάτοικοι της ηπείρου μας, οι μεγαλύτεροι πολεμιστές του παρελθόντος, το ίδιο φημισμένοι στις τέχνες και στη δουλειά όσο και στα πεδία των μαχών, μόνο εμείς, λέω, μείναμε στο ζήτημα της καλλιέργειας πίσω από όλους τους λαούς που ήρθαν ύστερα από μας στη Δύση και είμαστε τώρα στα πρόθυρα της εξαφάνισης...» (σ. 315).

Πρόκειται για την εναρκτήρια παράγραφο της προκήρυξης. Είναι άμεση η αναφορά στην Ευρώπη του Διαφωτισμού και του φιλελευθερισμού, απόρροια των οποίων είναι οι «αφυπνίσεις» των λαών και των εθνών από τον «λήθαργο», διεκδικώντας τα δικαιώματά τους, και η διαπίστωση ότι μόνο το αλβανικό έθνος, «τα τέκνα των παλαιών Πελασγών», κοιμούνται ακόμη. Το μοτίβο της αφύπνισης, όπως και αυτό της «παλαιότητας» του έθνους, είναι βασικά σε όλα τα εθνικά αφηγήματα του 19^{ου} αιώνα, θεμελιώδη αξιώματα των εθνικών ιδεολογιών που στοχεύουν στη συγκρότηση των εθνικών κρατών στα Βαλκάνια. Σε όλες τις περιπτώσεις ο λόγος γίνεται περί αφύπνισης και αναγέννησης, κάτι που προϋποθέτει την ιδέα της αιώνιας ή τουλάχιστον πολύ αρχαίας ύπαρξης του έθνους, το οποίο για κάποιους λόγους κοιμάται ή βρίσκεται σε λήθαργο για μεγάλο χρονικό διάστημα και αίφνης αναγεννάται

από τις στάχτες, για να τραβήξει ξανά το δρόμο της δόξας. Σ' αυτό το μοτίβο συνυπάρχει και το θέμα της θυματοποίησης, με βάση την οποία δικαιολογείται «ύπνος» ή ο «λήθαργος» (Gellner 1992, Smith 2000, Misha 2002).

Προέκταση αυτού είναι και η αναζήτηση ενός αρχαίου προγόνου, που μεγαλούργησε στα αρχαία χρόνια και που όσο πιο αρχαίος είναι τόσο το καλύτερο, διότι η αρχαία παρουσία του στον χώρο τεκμηριώνει και νομιμοποιεί τη διεκδίκηση εθνικού ζωτικού χώρου για τον απόγονό του, τον λαό και το έθνος που αναγεννάται και αποτελεί κατευθείαν συνέχεια αυτού του προγόνου. Είναι γεγονός ότι όλοι οι μελετητές του εθνικού φαινομένου έχουν κάνει τη διαπίστωση πως, ενώ το έθνος είναι πολύ νέο στην ιστορία της ανθρωπότητας, προϊόν της νεωτερικότητας, όλα τα εθνικά αφηγήματα το παρουσιάζουν ως πολύ παλαιό (Renan 1998, Λέκκας 2001). Αυτό έχει να κάνει φυσικά με την ιδέα της αυτοχθονίας που συνδέεται άρρηκτα με τη διεκδίκηση ζωτικού χώρου, με άλλα λόγια, εδαφικής επικράτειας για το εθνικό κράτος. Κυριαρχεί, δηλαδή, η άποψη ότι αυτός που δικαιούται να διεκδικεί μια εδαφική επικράτεια είναι αυτός που εμφανίστηκε πρώτος στην περιοχή αυτή στην ιστορία. Είναι αυτός ο λόγος που οδηγεί και στην επινόηση παρελθόντων και καταγωγών από όσο το δυνατόν πιο αρχαίους κατοίκους μιας περιοχής. Μην ξεχνάμε, ότι απομεινάρια τέτοιου τύπου θεωρήσεων επηρεάζουν ακόμα και σήμερα τις διεθνείς σχέσεις στα Βαλκάνια (Τοντόροβα 2022).

Εδώ είναι χαρακτηριστική η επίκληση των Πελασγών και η αναφορά στον Όμηρο στη συνέχεια. «Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ξυπνήσουμε, ἀδελφοί, νὰ ἐργαστούμε, νὰ μάθουμε τὴ γλυκιὰ γλῶσσα τῶν προγόνων μας, μὴτέρα τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν, νὰ τὴ γράψουμε, νὰ τὴ διαβάσουμε, νὰ τὴν ξεθάψουμε ἀπὸ τὰ ερείπιά της, νὰ τὴν μπάσουμε στο Σχολεῖο, στὴν Ἐκκλησία, στὴν Οἰκογένεια καὶ παντοῦ ὅπου περνᾶ ἀκόμη ἀλβανικὴ πνοή...» (σ. 316).

Στὴ συνέχεια κατονομάζονται ὡς ἐχθροὶ οἱ ομοδόξοι Σλάβοι καὶ οἱ Ἕλληνες, κυρίως οἱ Ἕλληνες. «Τοὺς γνωρίζετε, ἀδελφοί, τοὺς συκοφάντες αὐτοῦς. Εἶναι ἐκεῖνοι οἱ γλυκομίλητοι οἱ ορθόδοξοι, οἱ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦληδές μας...Πρέπει νὰ βγάλουμε τὸν πολιτισμένο κόσμον ἀπὸ

την πλάνη του, να του αποδείξουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος της Αλβανο-Μακεδονίας είναι αλβανικό και ρουμάνικο, όχι ελληνικό ή σλάβικο, όπως αρέσει σε πολλούς να πιστεύουν. Όσο γι' αυτούς τους εν Χριστώ αδελφούς, τους ανελέητους αυτούς εχθρούς που απειλούν την ύπαρξή μας, από μας πήραν άλλοτε τη ζωή κι από μας παίρνουν τώρα αγαθά, βιος και υπόσταση. Χτες κιόλας είχαν παρατημένο το όνομα των προγόνων τους και είχαν πάρει το όνομα Ρωμιοί, Ρωμαίοι. Είναι η αρχοντική σπορά του Κάδμου και του Κέκροπα, είναι οι εξορισμένοι εκείνοι από την Αίγυπτο-Φοινίκη που οι πρόγονοί μας οι Πελασγοί τους είχαν προσονομάσει Γκρέερ (σφήκες), όνομα που τόσο τους ταιριάζει! Γκρερ ή Γκρεκ, σύμφωνα με τη δική τους προφορά και την προφορά των Ευρωπαίων· έτσι λέγονταν και οι ίδιοι μεταξύ τους μέχρι τώρα, πρόσφατα, που μεταμφιέστηκαν, φόρεσαν τη λεοντή και στολίστηκαν με τον τίτλο του Έλληνα· τα έργα τους όμως έμειναν γραϊκίκα...» (σ. 316-317).

Δεν υποστηρίζεται, λοιπόν, μόνον η κοινή προελληνική-πελασγική καταγωγή αλλά και η μη αυτοχθονία των Ελλήνων, οι οποίοι ήρθαν από την «Αίγυπτο Φοινίκη στην Πελασγία μας», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται πιο κάτω στο κείμενο.

Ο επόμενος στόχος είναι η ίδια η ορθόδοξη εκκλησία, η οποία, κατά τους συγγραφείς, προωθεί τα συμφέροντα των Ελλήνων. «Θυμηθείτε ότι ο Έλληνας αρχιεπίσκοπος αναθεμάτισε και βλασφήμησε το πρώτο αλβανικό σχολείο στην Κοριτσά, αντί να το χαιρετήσει και να το ευλογήσει, σαν να είχαμε κάνει ιεροσυλία....» (σ.317). Συνεχίζουν με αναφορές στις δωρεές στο ελληνικό Βασίλειο «ομοεθνών» τους. « Από τη Μακεδονία διαρρέουν στην Αθήνα και άλλα έσοδα, που τα αφήνουμε κατά μέρος...Η Ρουμανία έχει πιο πολλά δικαιώματα στη βοήθειά μας· πιο σωστό δε θα ήταν να στραφούμε προς το μέρος της; Αδελφοί, ήρθε η στιγμή...» (σ. 318). «Το μεγαλύτερο όμως κακό για μας μέχρι τώρα δεν προέρχεται τόσο από την Ελλάδα και τους Έλληνες, όσο από τη σατανική φωλιά του Πατριαρχείου. Εκεί υφαίνονται όλα τα διαβολικά σχέδια, για να μας θανατώσουν ηθικά και υλικά....» (σ. 318).

Συνεχίζοντας, φέρνουν στο προσκήνιο τη Ρουμανία όχι μόνο ως παράδειγμα, το οποίο πρέπει να μιμηθούν αλλά και ως σημαντικό

αρωγό στον αγώνα τους. «Εκτός από τη Ρουμανία, να είστε βέβαιοι ότι βοήθεια θα μας έρθει και από την Αίγυπτο και τις άλλες χώρες, όπου κατοικούν συμπατριώτες μας. Ας ελπίσουμε ότι οι ομόφυλοι Αλβανοί που σήμερα εργάζονται με τα εκατομμύριά τους εναντίον της φυλής τους, ο Κωνσταντίνος Ζάππας από το Μπροστένι και ο Ζωγράφος Εφέντης από το Παρίσι και άλλοι ακόμη, βλέποντας την πρόοδό μας θα συνέλθουν από την πλάνη τους και θα μας απλώσουν χείρα βοηθείας. Αλλιώς, η ιστορία θα τους γράψει στις μαύρες σελίδες της και οι μέλλουσες γενεές θα τους στιγματίσουν ως αδελφοκτόνους.» (σ. 319)

Η αναφορά στη Ρουμανία οδηγεί και στο θέμα της γλώσσας σε ό,τι αφορά τη θρησκεία και τη γλώσσα. «και μήπως έγιναν λιγότερο χριστιανοί οι Ρουμάνοι, επειδή ξεφορτώθηκαν τον ελληνικό κλήρο; Μήπως ο Θεός δεν εισακούει τις προσευχές τους είτε στη δική τους γλώσσα τις κάνουν είτε σε ξένη; Ακόμη κι αν ο ίδιος ο Θεός ήταν Έλληνας, μήπως δεν είναι γραμμένο στις Πράξεις των Αποστόλων 'Πορευθείτε και διδάξτε την πίστη'...και οι Απόστολοι edίδαξαν και εκήρυξαν σε κάθε λαό στη γλώσσα του» (σ. 319).

Σε αυτό το πλαίσιο υπάρχει μια φράση που παρουσιάζει μεγάλο ανθρωπολογικό ενδιαφέρον: «Ο Θεός έπλασε τα έθνη πριν από τις θρησκείες...» (σ. 320). Η διατύπωση αυτή ευθυγραμμίζεται με το αλβανικό εθνικό αφήγημα που διαμορφώνεται την ίδια περίοδο, ότι δηλαδή οι Αλβανοί είναι γενικά αδιάφοροι προς τις θρησκείες προτάσσοντας την ιδέα του έθνους. «Θρησκεία των Αλβανών είναι ο αλβανισμός» και «εκεί που είναι το σπαθί εκεί είναι και η πίστη» υπήρξαν δύο από τα βασικά συνθήματα του αλβανικού εθνικού κινήματος. Αυτό γίνεται κατανοητό, εάν σκεφτεί κανείς ότι η θρησκεία δεν είναι ενωτικός παράγων για το αλβανικό έθνος αλλά διασπαστικός. Γι' αυτό ακριβώς έπρεπε να υποβαθμιστεί ο ρόλος της στη συγκρότηση του αντίστοιχου αφηγήματος Νιτσιάκος 2010:194-216).

Με λίγα λόγια, η διακήρυξη λέει:

α) Εμείς, Βλάχοι και Αλβανοί είμαστε αδέρφια ως απόγονοι των Πελασγών και η γη αυτή της «Αλβανο-Μακεδονίας» μας ανήκει. Οι Έλληνες είναι ξένοι και παρείσακτοι, επήλυδες από την Φοινίκη και την Αίγυπτο.

β) Αλβανοί και Βλάχοι μαζί είμαστε θύματα των Ελλήνων με τη συνέργεια του Πατριαρχείου. Το ελληνικό βασίλειο φτιάχτηκε με χρήματα «ομοφύλων», οι οποίοι είναι παραπλανημένοι.

γ) Εφόσον μας ενώνει η κοινή καταγωγή και τα κοινά συμφέροντα, ας αγωνιστούμε από κοινού, προκειμένου να απαλλαγούμε από την ηγεμονία των Ελλήνων και να αποκτήσουμε τη δική μας υπόσταση ανάμεσα στα ελεύθερα έθνη.

Το ερώτημα, λοιπόν, που προκύπτει είναι καλά με το αλβανικό έθνος που διεκδικεί κρατική υπόσταση, αλλά τι γίνεται με αυτή την κίνηση που αυτοπροσδιορίζεται ως «Μακεδονοβλάχων»; Υπάρχει τέτοιο έθνος που διεκδικεί κι αυτό κρατική οντότητα;

Φυσικά ούτε τα δημογραφικά-εθνολογικά δεδομένα της εποχής, ούτε οι ρευστές ακόμη ταυτότητες επιτρέπουν να μιλά κανείς για έθνος «Μακεδονοβλάχων», πόσο δε μάλλον που είναι γνωστό ότι η πλειονότητα της Βλάχικης ελίτ είχαν αναπτύξει ελληνική συνείδηση μέσω της ελληνικής παιδείας αλλά και της επιρροής του ορθόδοξου Πατριαρχείου. Σε ποιον ακριβώς πληθυσμό θα εύρισκε ευήκοα ώτα ο Απ. Μαργαρίτης δεν μπορούμε να το γνωρίζουμε, αλλά, όπως και να έχει το πράγμα, ούτε τα ποσοτικά (στατιστικά) ούτε τα ποιοτικά (ζωτικός χώρος, εθνική συνείδηση) δεδομένα επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι ένας τέτοιος στόχος ήταν ρεαλιστικός. Πού αποσκοπούσε, λοιπόν; ήταν απλά ένας ονειροπόλος, ένας αιθεροβάμων;

Αν και η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα έχει δοθεί, δεν θα ήταν άσκοπη μια παραπομπή στα ίδια τα λόγια του: «Το ύψιστο συμφέρον μας εμάς των Βλάχων», λέει και ξαναλέει, «βρίσκεται στη διάσωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Δεν ελπίζουμε ότι η ένωσή μας με τους αδελφούς μας της Ρουμανίας θα γίνει αύριο' μας χωρίζουν απ' αυτούς ηγεμονίες και βασιλεία. Ίσως χρειαστούν αιώνες, γενεές θα χρειαστούν σίγουρα, πριν ανθίσει η ιδέα στον ήλιο της πατρίδας – και γενεές οθωμανικής κυριαρχίας. Μια κρίση στην Ανατολή θα μας έριχνε σήμερα στα χέρια των Σέρβων, των Ελλήνων ή των Βουλγάρων, λαών χριστιανικών και πολιτισμένων, που κρατώντας μας ήδη μέσω της κοινής θρησκείας θα θελήσουν επίσης να μας κρατήσουν και μέσω της κοινής

γλώσσας, θα κλείσουν τα σχολεία μας και θα σκορπίσουν τις κοινότητές μας» (σ. 311).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσπάθεια της κίνησης των «Μακεδονο-Βλάχων» του Μαργαρίτη να συνδεθεί με το Βουλγάρικο Βασίλειο των Ιωάννη, Πέτρου και Ασάν, με το σκεπτικό ότι οι ίδιοι ήσαν Βλάχοι. Κατ' αναλογία, θα διεκδικούσαν τη συγκρότηση ενός παρόμοιου κράτους με ηγετική ομάδα τους ίδιους. Απώτερος στόχος βέβαια ήταν πάντοτε σε βάθος χρόνου η πρόσδεση στο άρμα της Ρουμανίας.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν τη διαδικασία επινόησης ή ανακάλυψης παρελθόντων στο πλαίσιο των εθνικών αφηγημάτων, που κινούνται στη σφαίρα της μυθιστορίας και χαρακτηρίζουν τα νεωτερικά εθνικά κράτη που, ενώ είναι νέα, διεκδικούν αρχαία καταγωγή. Αυτό ισχύει και για τους ανολοκλήρωτους εθνικισμούς όπως αυτός των Μακεδονο-Βλάχων. Η διακήρυξη που παρουσίασα, λοιπόν, δεν πέτυχε τον στόχο της.

Βιβλιογραφία

- Berard, V. (1987). *Τουρκία και ελληνισμός*, Τροχαλία, Αθήνα, (γαλλική έκδοση 1892).
- Clayer, N. (2009). *Οι απαρχές του αλβανικού εθνικισμού*, Ισνάφι, Ιωάννινα, (γαλλική έκδοση 2007).
- Gellner, E. (1983). *Εθνη και εθνικισμός*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1992, (αγγλική έκδοση).
- Λέκκας, Π., (2001). *Το παιχνίδι με το χρόνο. Εθνικισμός και νεωτερικότητα*, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα,
- Mazower M. (2002). *Τα Βαλκάνια*, Θεμέλιο, Αθήνα αγγλική έκδοση 2000).
- Νιτσιακός, Β. (2010). *Στο Σύνορο*, Οδυσσέας, Αθήνα.
- Νιτσιακός, Β. (2021). «Εισαγωγή», στο: Ντούσαν Πρόποβιτς, *Οι Βλάχοι στα Βαλκάνια*, Ταξιδευτής, (σέρβικη έκδοση 1927)
- Renan, E. (1998). *Τι είναι έθνος*, Ροές, Αθήνα (γαλλική έκδοση 1883).
- Smith, A.D. (2000) *Εθνική ταυτότητα*, Οδυσσέας, Αθήνα (αγγλική έκδοση 1991).
- Malcolm, N. (2002) «Myths of Albanian national identity: Some key elements, as expressed in the works of Albanian writers in America in the early twentieth century», στο Schwandner-Sievers and St.-Fischer, B.J. (eds), *Albanian identities. Myth and history*, Hurst & Company, London, σελ. 70-87.
- Misha, P. (2002) «Invention of nationalism: Myth and amnesia», στο Schwandner-Sievers, St.-Fischer, B.J. (eds), *Albanian identities. Myth and history*, Hurst & Company, London, σελ. 33-48.
- Skendi, St. (1967) *The Albanian national awakening 1878-1912*, U.P., Princeton, New Jersey.